

Степаненко Кирило Володимирович

доцент кафедри загальноправових
дисциплін юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

РОЗВИТОК ПРЕЦЕДЕНТНОЇ ФОРМИ ПРАВА У ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку України в рамках демократичних перетворень відбувається формування нових суспільно-економічних відносин, закладається основа громадянського суспільства, правової держави, здійснюється судово-правова реформа, формується єдиний загальний правовий простір як частина європейського. Процеси ідентифікації сьогоденної України у світовому співтоваристві характеризують сучасний етап становлення української державності як перехідний. Але і за цих складних та важливих умов визначення оптимального вектору розвитку нашої держави пріоритетна роль належить праву, функціонуючому у вигляді цілісної правової системи, яка має свою історію, організацію, структуру, джерела, архетипи [1, с. 31].

Правова реформа, що здійснюється в Україні, сягнула глибинних пластів правової дійсності. Перетворення стосуються не тільки нормативно-правових актів, які поступово приводяться у відповідність до європейських стандартів права, а й усього механізму правового регулювання, правової свідомості суб'єктів права. На зміну імперативному, дозвільному механізму приходять диспозитивна модель. Диспозитивний метод правового регулювання відкриває широку дорогу різноманітним формам права, які у недавньому минулому, по суті, були витіснені нормативними правовими актами.

Правовій системі України сьогодні притаманні здебільшого ознаки так званої романо-германської (континентальної) правової системи. Романо-германська правова система виникла в більшій своїй частині на основі рецепції римського права, для неї характерними є нормативність права, верховенство закону, високий рівень кодифікації. Крім цього, романо-германська система права складається з двох систем – публічного і приватного права. На відміну від англо-американської, в романо-германській правовій системі судова практика є допоміжним джерелом права, вона здійснюється лише в рамках, встановлених законодавцем.

Процес створення Україною власної правової системи обумовлений реальними потребами розвитку суспільства та спирається на історичні традиції українського права. Але, оскільки Україна знаходиться на європейському континенті, а також беручи до уваги глобальний характер інтеграційних тенденцій правових систем країн Європи, становлення вітчизняної правової систе-

ми не може відбуватися ізольовано. Зважаючи на це, доцільним і надзвичайно важливим є вивчення відповідного досвіду провідних держав світу. Особливо це стосується не знайомих українському праву інструментів правового регулювання, потенціал яких широко застосовується іншими країнами. Серед таких інструментів важливе місце займає юридичний прецедент, адже, зважаючи на бурхливий розвиток суспільних відносин та поглиблення євроінтеграційних процесів, стає зрозумілим, що основне джерело континентального права – закон – недостатньо оперативно регулює суспільні відносини, що складаються в сучасній Україні.

Розвиток прецедентної форми права є складовою розвитку будь-якої правової системи, де дане джерело права має застосування. У науковій літературі правовий або юридичний прецедент розглядаються як рівнозначні поняття. Юридичний прецедент є судовим або адміністративним рішенням органу державної влади, яке приймається за зразок при подальшому розгляді аналогічних справ та якому держава надає загальнообов'язкове значення. Актуальність теоретичного осмислення сутності, розвитку та механізму дії прецедентної форми права базується також і на об'єктивній необхідності постійного оновлення науки теорії права, яка, по-перше, не може обмежуватись рамками вітчизняної правової системи, по-друге, має йти попереду практики, виконуючи свою прогностичну функцію [2, с. 3].

Таким чином, сьогодні спостерігається трансформація правової системи України під впливом євроінтеграційних процесів, які з кожним роком глибшають та інтенсифікуються. Традиційні для романо-германської правової сім'ї риси, притаманні й українському праву, змішуються з англосаксонськими традиціями правотлумачення та правозастосування. Сьогодні на часі змінити наше бачення континентального характеру української правової системи як безальтернативної універсальної форми правового регулювання, інтерпретацію її призначення як одного лише «застосування права». В умовах стрімкого розвитку правової системи України результати всебічного дослідження юридичного прецеденту як форми юридичного впливу на суспільне життя здатні допомогти у визначенні нових методів підвищення ефективності законодавства; при удосконаленні процедур відправлення правосуддя; у створенні незалежної судової влади, яка б користувалася повагою у суспільстві; при імплементації конструкцій англо-американського права.

Література

1. Степаненко К.В. Концептуальні основи правової системи України перехідного періоду / К.В. Степаненко // Юридичний науковий електронний журнал. – 2016. – № 6. – С. 30-33.
2. Малишев Б. В. Судовий прецедент у правовій системі Англії (теоретико-правовий аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Б.В. Малишев. – К., 2002. – 19 с.